

Janusz Rećko
Zielona Góra

WŁADYSŁAW MAGNUSZEWSKI (1925-1996). WSPOMNIENIE W DWUDZIESTĄ ROCZNICĘ ŚMIERCI

W kwietniu 2016 roku minęło dwadzieścia lat od śmierci Profesora Doktora Habilitowanego Władysława Magnuszewskiego. Czas w pewnym sensie złagodził stratę, ale nie zatarł pamięci. Dziś, sięgając do historii zielonogórskiej polonistyki, trudno nie przywołać nazwiska Profesora, które trwale zapisało się w historii miasta, jego pejzażu kulturalnym i dziejach uczelni. Z okazji tej rocznicy warto przywołać garść wspomnień przybliżających Jego osobowość – historyka literatury i nauczyciela, który związany był z początkami kształtowania się w naszym mieście środowiska akademickiego.

W biografii Profesora można wyodrębnić trzy okresy. Wyznaczają je cezury czasowe połączone ze zmianami zawodowymi i miejscem zamieszkania: 1) 1925-1952 – dzieciństwo i młodość, 2) 1952-1971 Gorzów Wielkopolski, 3) 1971-1996 Zielona Góra.

Władysław Magnuszewski urodził się 2 października 1925 roku w Moniuszkach na Podlasiu, w rodzinie Jana i Stanisławy z domu Rutkowskiej. Jego ród – szlachecki – wywodzi się z Mazowsza, z okolic Magnuszewa, Czerska i Woli Magnuszewskiej. Znaleźli się w nim znakomici przodkowie, którzy zapisali piękne karty w przeszłości Polski co najmniej od XVII wieku. W literaturze historycznej można znaleźć informacje o ich zasługach wojskowych, kościelnych, obywatelsko-patriotycznych i literackich. W pracach naukowych szczególnym zainteresowaniem Profesora cieszył się na przykład Dominik Magnuszewski (1810-1845), pisarz polskiego romantyzmu i uczestnik powstania listopadowego.

Edukację szkolną rozpoczął W. Magnuszewski w 1932 roku w Radziach, a potem kontynuował ją w Jaświłach (powiat moniecki). Jej pierwszy etap zamykają lata 1939-1941. Były one naznaczone piętnem okupacji radzieckiej i niemieckiej. Przez prawie rok W. Magnuszewski zmuszony był do ciężkiej pracy, najpierw w majątku ziemskim, później przy melioracji bagien w pobliżu Goniądza, a krótko przed wyzwoleniem skierowano Go do kopania okopów obronnych. Te trudne i burzliwe czasy dzieciństwa i wczesnej młodości wspominał Profesor z rozrzewnieniem, odnosząc się do tego, co było mu wówczas osłodą – do pierwszych przeczytanych książek, które były wtedy trudno dostępne. Tak zapewne zrodziła się trwalsza fascynacja, która stała się twórczym impulsem do zawodowego zajmowania się literaturą. Możliwości kontynuowania nauki pojawiły się po przeprowadzce do Białegostoku w 1946 roku. W latach 1948-1952

zamieszkał w Gdańsku, gdzie ukończył szkołę średnią oraz studia polonistyczne (I stopień) w ówczesnej Wyższej Szkole Pedagogicznej (od 1970 r. Uniwersytet Gdański).

Drugi etap życia Profesora rozpoczął się w 1952 roku. Cezurę wyznacza przeprowadzka do Gorzowa Wielkopolskiego wynikająca z oficjalnego nakazu pracy w I Liceum Ogólnokształcącym im. Tadeusza Kościuszki, w którym został zatrudniony jako nauczyciel języka polskiego. To dwudziestolecie gorzowskie minęło pod znakiem pracy nie tylko pedagogicznej, ale także aktywności w życiu kulturalnym środowiska i podnoszenia kwalifikacji zawodowych. W 1961 roku ukończył Profesor studia II stopnia (magisterskie) na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Promotorem pracy magisterskiej *Kobiety z najniższych grup społecznych w świetle literatury sowizdrzalskiej* był znany historyk literatury prof. Roman Pollak. Dalsze zainteresowania badawcze ugruntowała rozprawa doktorska pod tytułem: *Stanisław Stroynowski i jego artykuły na tle poczynąń orężnych i społeczno-moralnych lisowczyków* (promotorem był prof. Włodzimierz Dworzaczek). Jej obrona odbyła się 18 grudnia 1969 roku. Praca została wydana przez Państwowe Wydawnictwo Naukowe pod zmienionym tytułem: *Stanisław Stroynowski – lisowczyk, zagończyk, przywódca i legislator* (Warszawa-Poznań 1978).

Trzeci okres to ostatnie ćwierćwiecze z życia Profesora. W roku 1971 wraz z małżonką Zofią Magnuszewską przeprowadza się do Zielonej Góry, gdzie rozpoczęła działalność nowo utworzona Wyższa Szkoła Nauczycielska (rozporządzenie Rady Ministrów z 30 lipca 1971 r.). Był to ważny etap w „lubuskiej drodze do uniwersytetu”, jak to wówczas określano. Warto wspomnieć, że żona Profesora, z wykształcenia romanistka, przez wiele lat kierowała międzywydziałowym Studium Praktycznej Nauki Języków Obcych, a później – po obronie doktoratu – aż do przejścia na emeryturę, była dyrektorem Kolegium Języka Francuskiego w zielonogórskiej Wyższej Szkole Pedagogicznej.

Od przyjazdu do Zielonej Góry W. Magnuszewski był związany z polonistyką, najpierw z Zakładem Filologii Polskiej kierowanym przez wybitnego znawcę twórczości Henryka Sienkiewicza i literatury romantyzmu doc. dra Lecha Ludorowskiego. Od 1 września 1974 roku Profesor został pracownikiem Zakładu Historii i Teorii Literatury, jednego z trzech funkcjonujących w strukturze Instytutu Filologii Polskiej, powstałego w wyniku reorganizacji po utworzeniu w 1973 roku Wyższej Szkoły Pedagogicznej (Rozporządzenie Rady Ministrów z 29 września 1973 r.). W 1975 roku objął kierownictwo tego Zakładu i pełnił tę funkcję do końca swoich sił twórczych, czyli do grudnia 1995. Jako pracownik zielonogórskiej polonistyki – po opublikowaniu książki *Zagadki autorskie literatury polskiego baroku* (Zielona Góra 1977) i zdaniu kolokwium habilitacyjnego (UAM w Poznaniu) otrzymał stopień doktora habilitowanego z zakresu literatury polskiej, a od września 1978 roku nominację na stanowisko docenta. Zwieńczeniem kariery naukowej była profesura (nadzwyczajna) przyznana w grudniu 1988 roku.

Pierwsze lata pracy dydaktycznej Profesora w Zielonej Górze to przede wszystkim zajęcia z historii literatury na studiach stacjonarnych i zaocznych, potem również seminaria dyplomowe i magisterskie. Władysław Magnuszewski był znany jako nauczyciel bardzo wymagający – zarówno od studentów, jak i od siebie. Jego wykłady były zawsze przemyślane i starannie przygotowane, niewiele w nich było miejsca na improwizację. We wspomnieniach studentów egzamin z literatury na pierwszym roku studiów należał do najtrudniejszych. Należało przeczytać wiele lektur, dowieść umiejętności poruszania się w gąszczu historycznoliterackich zawiłości oraz wykazać się sprawnością i kulturą wypowiedzi. Pisanie pracy magisterskiej czy doktorskiej pod Jego opieką było intelektualnym wyzwaniem i przygodą badawczą wymagającą czytania i umiejętności edytorskich. Profesor znany był także z dbałości o kulturę języka, nienaganny styl i dobre maniery. Trzeba też przypomnieć, że okazywał wiele życzliwości i zainteresowania studentom i współpracownikom. W czasach, kiedy dostęp do dóbr materialnych był dość ograniczony, umiał być nad wyraz gościnnie i bezinteresowny.

Wszechstronność i akrybia charakteryzowały Go również jako uczonego. Zakres Jego zainteresowań badawczych obejmował przede wszystkim renesans i barok, w tym literaturę sowizdrzalską czy szeroko rozumianą problematykę lisowianów (np. praca o Stanisławie Stroynowskim). Często jednak wykraczał poza te ramy chronologiczne, obszar badań wyznaczały również zagadnienia literackie XIX i XX stulecia. Jego publikacje dotyczyły literatury diariuszowej, życia literackiego w Polsce XVII wieku, lisowczyków, literatury sowizdrzalskiej, Jana Kochanowskiego, Piotra Kochanowskiego, Aleksego Magnuszewskiego, kolędy staropolskiej, Juliusza Słowackiego, Fryderyka i Stanisława Szembeków, Jana Wacława Marii Szembeka, Kazimierzy Iłakowiczówny i wielu innych. Ukazywały się w „Sprawozdaniach Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk”, „Przeglądzie Lubuskim”, „Studiach i Materiałach WSP w Zielonej Górze”, „Pamiętniku Literackim”, „Archiwum Literackim”, „Odrodzeniu i Reformacji w Polsce”, „Litterariach”, „Przeglądzie Humanistycznym”.

Jako badacz Profesor z wyjątkową precyzją tropił i wyjaśniał literaturoznawcze zawiłości, posługując się trudno dostępnymi źródłami (często także rękopiśmiennymi, epistolograficznymi, ikonograficznymi), wykazując przy tym szczególną erudycję, połączoną z detektywistyczną skrupulatnością. W swojej strategii dociekania autorstwa, jak pisał kiedyś prof. Jerzy Starnawski, posługiwał się złożoną argumentacją, stawiał odważne nieraz hipotezy badawcze, dokonywał reinterpretacji utworów przy pomocy precyzyjnej krytyki tekstu. Często odwoływał się też do swych obserwacji i doświadczeń z dzieciństwa i lat młodości.

Dorobek naukowy Profesora to osiem ksiązek (wliczając tytuły wydane pod jego redakcją), kilkadziesiąt znaczących rozpraw, studiów, artykułów, liczne recenzje, w tym także prac doktorskich i habilitacyjnych. Wśród juveniliów warto wymienić

Rękopiśmienną kopię nieznanego utworu sowizdrzalskiego („Sprawozdania Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk” 1959, nr 1) i *Wiersze o lisowczykach* („Archiwum Literackie. Miscellanea staropolskie” 1952) oraz studium *W sprawie urodzenia Samuela ze Skrzypny Twardowskiego* („Pamiętnik Literacki” 1971, z. 1). Pierwszy zielonogórski artykuł W. Magnuszewskiego ukazał się w „Przeglądzie Lubuskim” (1971), a pierwsza rozprawa naukowa *Kondotierska wyprawa nad Ren* została opublikowana w „Odrodzeniu i Reformacji w Polsce” (1972, t. 17).

Władysław Magnuszewski miał także zasługi na polu organizatorskim. Przez ponad dwadzieścia lat był prezesem Zielonogórskiego Oddziału Towarzystwa Literackiego im. Adama Mickiewicza, organizował i współorganizował wiele środowiskowych i ogólnopolskich konferencji naukowych. W Lubuskim Towarzystwie Naukowym przez dłuższy czas przewodniczył sekcji literackiej. Warto przypomnieć, że w roku akademickim 1972/1973 w ramach tak zwanego drugiego jesienno-cykladu wykładów polonistycznych Profesor zaprezentował odczyt o literaturze staropolskiej. Cykl ten był realizowany przy udziale zapraszanych gości, między innymi prof. Wincentego Dankę czy prof. Jerzego Starnawskiego.

Należy jeszcze wspomnieć o dwóch, może najważniejszych dla Profesora konferencjach naukowych. Pierwsza odbyła się 26 i 27 listopada 1980 roku i poświęcona była 450. rocznicy urodzin Jana Kochanowskiego. Wśród jedenastu referentów znalazły się wybitne autorytety naukowe, na przykład prof. prof. Janusz Pelc, Paulina Buchwald-Pelcowa, Tadeusz Ulewicz, Jerzy Starnawski, Mirosław Korolko, Waław Urban i inni. Materiały z niej zostały opublikowane w 1985 roku. Druga, niestety – jak się okazało – ostatnia, odbyła się 29 i 30 listopada 1994 roku, była przygotowana z myślą o uhonorowaniu siedemdziesięciolecia Profesora. Uczestniczyło w niej kilkunastu badaczy z różnych ośrodków akademickich. Teksty wystąpień zostały wydane w książce *Literatura – kultura – język. Z warsztatów badawczych* (Zielona Góra 2000) dedykowanej pamięci Profesora, który wkrótce po zakończeniu konferencji zachorował. Symptomy choroby początkowo nie wskazywały na jej faktyczny charakter, jednak później okazało się, że jest ona nieuleczalna.

Projekty rozpraw mających być zwieńczeniem wieloletnich badań, między innymi nad twórczością Piotra Kochanowskiego, Wojciecha Dembołęckiego czy powiązań kawalerów maltańskich z literaturą – niestety nie doczekały się realizacji. Ostatnia publikacja Profesora była poświęcona kołodzie barokowej *Obrzęd kołędowania jako zabawa literacka XVII wieku. Rekonesans*, ukazała się już po Jego śmierci (T. Budrewicz, S. Kozłara, J. Okoń, *Z kołędą przez wieki. Kołedy w Polsce i w krajach słowiańskich*, Tarnów 1996).

Profesor pozostanie na zawsze w pamięci, sędzę, że nie tylko mojej, jako człowieka wyjątkowy. Przytoczone wyżej fakty, osiągnięcia i zasługi, których w tym krótkim szkicu nie zdołałem wymienić, są zaledwie skromną próbą opisu jego szczególnej

osobowości. Był człowiekiem wielkiego serca, skromnym, wrażliwym, niedbającym o stanowiska, zaszczyty i materialny wymiar egzystencji, lubianym przez współpracowników, pogodnym i szczerym.

Profesor Władysław Magnuszewski zmarł 20 kwietnia 1996 roku w Zielonej Górze.

BIBLIOGRAFIA

Materiały ze zbiorów rodzinnych profesora Władysława Magnuszewskiego.

Boniecki A., *Herbarz polski*, t. 16, Warszawa 1913.

Dutka C.P., *Filolog jako rozmówca i pisarz. Wspomnienie o prof. Władysławie Magnuszewskim*, „In-formator Kulturalny”, R. 7, 1997, nr 1/97(60).

Januszewicz M., *Kronika żałobna. Władysław Magnuszewski (1925-1996)*, „Rocznik Towarzystwa Literackiego im. Adama Mickiewicza”, R. 30, 1995.

Januszewicz M., *Żegnaj nam Panie Profesorze. Poszerzone przemówienie [...] na uroczystościach pogrzebowych 25 kwietnia 1996 roku*, „Nad Odrą” 1996, nr 7-9.

Przy pogrzebie rzecz. Przemówienia wygłoszone 25 kwietnia na uroczystościach żałobnych ku czci Profesora Władysława Magnuszewskiego, Zielona Góra 1996.

Rećko J., *Magnuszewski Władysław (1925-1996)*, [w:] *Słownik badaczy literatury polskiej*, t. 4, red. J. Starnawski, Łódź 2001.

Rećko J., *Nota biograficzna. Prof. Władysław Magnuszewski (1925-1996)*, [w:] *Literatura – kultura – język. Z warsztatów badawczych*, red. J. Rećko, Zielona Góra 2000.

Rećko J., *Władysław Magnuszewski (1925-1996). Historyk literatury i nauczyciel*, [w:] H. Szczegóło, *Znani zielonogórzanie XIX i XX wieku*, cz. 2, Zielona Góra 1999.

Sztyber R., *Władysław Magnuszewski (1925-1996). Bibliografia studiów i prac*, „Almanach Historyczno-literacki. Pismo Stowarzyszenia Przyjaciół Literatury w Zielonej Górze”, t. 2, red. L. Libera i R. Sztyber, Zielona Góra 1999 [tom poświęcony pamięci Władysława Magnuszewskiego].